

Charakteristika předmětu

ČESKÝ JAZYK (CEJ)

Obsahové, časové a organizační vymezení předmětu

Předmět ČESKÝ JAZYK (dále jen CEJ) představuje v rámci základního vzdělání součást oboru JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE. Tato oblast zaujímá stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím procesu.

Dovednosti získané ve vzdělávacím oboru CEJ jsou potřebné nejen pro kvalitní jazykové vzdělání, ale i pro úspěšné osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání. Užívání češtiny jako mateřského jazyka v jeho mluvené i písemné podobě umožňuje žákům poznat a pochopit společensko-kulturní vývoj lidské společnosti. Vzdělávání v této vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka především k pochopení jazyka jako prostředku historického a kulturního vývoje národa a důležitého sjednocujícího činitele národního společenství.

Při realizaci daného vzdělávacího oboru se vytvářejí předpoklady k efektivní mezilidské komunikaci tím, že se žáci učí interpretovat své reakce a pocity tak, aby dovedli pochopit svoji roli v různých komunikačních situacích a aby se uměli orientovat při vnímání okolního světa i sebe sama.

Předmět je vyučován ve školním roce 2010/2011 v primě, a to po dvou vyučovacích hodinách týdně. Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru CEJ je zaměřen na jazykovou výchovu, přirozeně s návazností na výchovu komunikační a slohovou.

V komunikační a slohové výchově se žáci učí vnímat a chápat různá jazyková sdělení, číst s porozuměním, kultivovaně psát, mluvit a rozhodovat se na základě přečteného nebo slyšeného textu různého typu vztahujícího se k nejrůznějším situacím, analyzovat jej a kriticky posoudit jeho obsah. V jazykové výchově žáci získávají vědomosti a dovednosti potřebné k osvojování spisovné podoby českého jazyka. Učí se poznávat a rozlišovat jeho další formy. Jazyková výchova vede žáky k přesnému a logickému myšlení, které je základním předpokladem jasného, přehledného a srozumitelného vyjadřování. Při rozvoji potřebných znalostí a dovedností se uplatňují a prohlubují i jejich obecné intelektové dovednosti, např. dovednosti porovnávat různé jevy, jejich shody a odlišnosti, třídít je podle určitých hledisek a dospívat k zobecnění. Český jazyk se tak od počátku vzdělávání stává nejen nástrojem získávání většiny informací, ale i předmětem poznávání.

Průřezová témata se probírají v rámci monotematických dní a projektů. Příležitostí pro opravdové talenty je například olympiáda v českém jazyce.

Výchovné a vzdělávací strategie

- v oblasti motivace

Výuka musí být poutavá a mnohotvárná. Je nezbytné, aby si žák při každé vyučovací hodině předmětu CEJ uvědomil význam poznávaných informací, získávaných a upevňovaných dovedností a schopností. Proto je vždy nutné, aby byli žáci upozorňováni na teoretické i praktické využití poznání, popřípadě aby byli vyzýváni k formulování vlastních názorů na tuto využitelnost.

- v oblasti rozvoje kompetencí k učení

Žák ve shodě s klíčovými kompetencemi k učení dle RVP vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie: Učitel vede žáka k tomu, aby sám v učebnicích (textových a jiných pomůckách) vyhledal příklady zkoumaného jevu, sám stanovil pravidla pro tento jev typická a následně aby se sám pokusil vytvořit příklady vlastní, kde by právě získané vědomosti uplatnil. Jiným způsobem je rozdělení zkoumaných jevů mezi žáky do několika skupin (skupinové vyučování); žáci dokazují zvládnutí kompetence k učení tím, že jsou schopni vysvětlit zadaný jev (příklad) ostatním ve skupině, případně mezi skupinami.

Ačkoli v českém jazyce při nástupu na střední školu – na rozdíl od jiných, cizích jazyků, které se žák učí – lze již předpokládat, že žák zvládl praktické techniky pozorného, plynulého a věcného čtení a že chápe význam klíčových slov, přesto je vhodné i toto procvičovat.

Nezbytností je, aby žák poznával smysl a cíl učení, chápal důležitost a praktickou využitelnost poznávaného a uvědomoval si možnosti svého dalšího zdokonalování. Toho lze dosáhnout například předkládáním složitějších a rozsáhlejších textů s různými úkoly na vyhledávání klíčových slov, vět apod.

- v oblasti rozvoje kompetencí k řešení problémů

Žák vnímá nejrůznější problémové situace a na základě získaných poznatků tyto situace řeší. V předmětu CEJ zejména aplikuje poznatky z morfologie, lexikologie a syntaxe, což prokáže především při psaní diktátů či jiných gramatických cvičeních a rovněž při psaní samostatné slohové práce. V ní především se projeví žákova schopnost využít osvojené jazykové jevy „nenásilnou formou“, tj. v textu, který se nezaměřuje na konkrétní jev, a navíc v textu, jehož je žák sám autorem. Problémové úkoly jsou zařazovány pravidelně.

- v oblasti rozvoje komunikativních kompetencí

Žák logicky formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory, tj. je schopen odpovídat na doplňovací otázky typu „proč“. V souvislosti s výše uvedenými kompetencemi k řešení problémů je žák schopen vytvářet vlastní mluvené (popř. psané) projevy. Učitel vede cvičeními žáka k tomu,

Gymnázium Jiřího Ortena, Kutná Hora

aby rozpoznal nejen, o jaké jazykové vrstvy se v daných projevech jedná, ale také aby dokázal zhodnotit vhodnost dané vrstvy pro různé společenské situace. Opět se zde nabízí využití příkladů (textů, popř. nahrávek) z médií i běžné komunikace. Simulací různých prostředí vede učitel žáka ke správnému užívání ustálených forem, jako jsou oslovení, omluva, prosba, vzkaz apod., i ovládání mimojazykových prostředků řeči (mimika, gesta).

Všechny tyto aktivity lze samozřejmě vztahovat nejen na jednotlivce, ale také na skupiny: Příklady proto mohou být texty (projevy) jiných žáků ve třídě. Tím je žák nucen naslouchat promluvám druhých a následně na ně reagovat.

- v oblasti rozvoje sociálních a personálních kompetencí

Se závěrem uvedeným výše v oblasti rozvoje komunikativních kompetencí souvisí rozvoj kompetence sociální a personální. Učitel vede žáka ke komunikaci nejen mezi nimi, ale také mezi žákem a jeho spolužáky (kolektivní práce, diskuse). Žáci musí reagovat na své vlastní projevy i projevy druhých a pod vedením učitele kontrolovat, opravovat a hodnotit své výkony (písenné i mluvené). Učí se tak nejen aplikovat své znalosti, řešit odborné problémy v daném předmětu, ale také vhodně a citlivě sdělovat výtky i pochvaly, navrhnout jiná další možná, lepší řešení apod. Na druhou stranu se žáci tímto učí přijímat kritiku ze strany svých vrstevníků, reagovat na ni a příště se nedostatků vyvarovat.

- v oblasti rozvoje občanských kompetencí

Žák i na základě vyučovacího předmětu CEJ respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot a je schopen vcítit se do situací ostatních lidí. Předmět CEJ zde spolupůsobí s ostatními předměty na celkovém rozvoji občanských kompetencí.

- v oblasti kognitivních struktur

Způsobů, jak učitel dosáhne toho, aby si žák upevnil a trvale zapamatoval určitý (v CEJ především gramatický) jev je více. U některých jevů (např. vyjmenovaná slova, pravidla pro shodu podmětu s přísudkem) je nejprve nutné trvat na paměťovém učení a následně důsledným opakováním tyto jevy fixovat. Žák však může nejen psát diktáty a různá gram. cvičení, ale rovněž sám tato cvičení vytvářet a připravovat pro sebe i spolužáky. Další možností je přimět žáka, aby určitý jev sám vyhledal, zhodnotil a pokusil se vytvořit pro něj pravidlo, nebo aby pravidelně řešil problémové úkoly, jež mu do probíraného učiva poskytují hlubší vhled. Touto myšlenkovou aktivitou dosáhne učitel mnohem lepšího zafixování, než kdyby jev prostě ukázal a popsal. Možností jsou rovněž opravování chybných projevů (spolužáků i jiných), vytváření různých „přehledů“ či „tabulek“ pro vlastní použití. I touto „nenásilnou“ formou si žák určitý gramatický jev opakuje, aniž by si to mnohdy uvědomoval.